

Analysis of Production Sharing Contracts in Light of the Interests of Host Countries and International Oil Companies

Mohammad Behnam¹, Mohammad Hossein Zarei^{2*}

1. Ph.D. Student of Department of Oil and Gas Law, Faculty of Law, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.
2. Associate professor, Department of Law, Faculty of Law, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Article Type: Original Research

Pages: 169-184

Article history:

Received: 3 May 2023

Edition: 28 Jun 2023

Accepted: 24 Aug 2023

Published online: 9 Sep 2023

Keywords:

Interests, Production Sharing, Iraq, attractiveness.

Corresponding Author:

Mohammad Hosein Zarei

Address:

Iran, Tehran, Shahid Beheshti University of Tehran, Faculty of Law, Department of Law.

Orchid Code:

0000-0003-9655-8612

Tel:

09123131996

Email:

mhozarei1@gmail.com

ABSTRACT

Background and Aim: The foreign investor plays an important role in carrying out upstream oil and gas activities, and Production Sharing Contracts of Kurdistan region of Iraq have had an important effect on attracting foreign investors in that region, the purpose of this research is to investigate the interests of the parties and the attractiveness of the said regional contracts.

Materials and Methods: This article is descriptive-analytical and the information is collected in a library form by referring to books, articles and contracts.

Ethical considerations: In this paper, the originality of the texts, honesty, and trustworthiness have been observed.

Findings: Sharing Contracts concluded in the said region, In addition to maintaining national sovereignty and ownership, it meets the needs of that region for capital and technology, And it has caused the development of oil and gas fields in that region and also has significant benefits for international oil companies, and so-called win-win contracts.

Conclusion: Production Sharing contracts concluded in the Iraqi Kurdistan region are one of the important reasons for attracting foreign investment and developing the oil and gas fields of that region. The host government has important interests in the Sharing contracts of the Kurdistan Region of Iraq, such as oil ownership, supervision and management, proprietary interest, Royalty, income tax and ownership of equipment and assets, and international oil companies also have important interests, including the exclusive right of exploration. They have hydrocarbon resources and ownership over a predetermined share of oil and gas produced in the field.

Cite this article as:

Behnam M, Zarei MH. Analysis of Production Sharing Contracts in Light of the Interests of Host Countries and International Oil Companies. *Economic Jurisprudence Studies*. 2023.

دوره پنجم، شماره پیاپی ۵، سال ۱۴۰۲

تحلیل قراردادهای مشارکت در تولید در پرتو منافع کشورهای میزبان و شرکت‌های نفتی بین‌المللی

محمد بهنام^۱، محمدحسین زارعی^{۲*}

۱. دانشجوی دکتری گروه حقوق نفت و گاز، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

۲. دانشیار، گروه حقوق، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: سرمایه‌گذاری خارجی نقش مهمی جهت انجام فعالیت‌های بالادستی نفت و گاز دارد و با توجه به آنکه قراردادهای مشارکت در تولید اقلیم کردستان عراق نیز تأثیر مهمی در جذب سرمایه‌گذاران خارجی در آن اقلیم داشته است، هدف پژوهش حاضر، بررسی منافع طرفین و جذابیت‌های قراردادهای این اقلیم است. **مواد و روش‌ها:** مقاله حاضر به صورت توصیفی-تحلیلی است و اطلاعات نیز به صورت کتابخانه‌ای و با مراجعه به کتاب‌ها، مقاله‌ها و قراردادها گردآوری شده است. **ملاحظات اخلاقی:** در این مقاله اصالت متون، صداقت و امانت‌داری رعایت شده است.

یافته‌ها: قراردادهای مشارکت منعقد در اقلیم کردستان عراق، علاوه بر حفظ حاکمیت ملی و مالکیت، نیازهای اقلیم مزبور را به سرمایه و فناوری را برآورده کرده است و سبب توسعه میادین نفت و گاز آن اقلیم شده است. این قراردادها منافع چشم‌گیری برای شرکت‌های نفتی بین‌المللی در پی دارند و به اصطلاح قراردادهایی برد-برد هستند.

نتیجه‌گیری: قراردادهای مشارکت در تولید منعقد در اقلیم کردستان عراق یکی از دلایل مهم جذب سرمایه‌گذاری خارجی و توسعه میادین نفت و گاز آن اقلیم هستند. در این قراردادها، دولت میزبان دارای منافع مهمی از قبیل مالکیت نفت، نظارت و مدیریت، بهره مالکانه، پاداش، مالیات بر درآمد و مالکیت بر تجهیزات و دارایی‌ها است و شرکت‌های نفتی بین‌المللی نیز منافع مهمی اعم از حق انحصاری اکتشاف منابع هیدروکربن و مالکیت بر سهم از پیش تعیین‌شده نفت و گاز تولیدی میدان را دارند.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۱۶۹-۱۸۴

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۱۳

تاریخ اصلاح: ۱۴۰۲/۰۴/۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۲

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۶/۱۸

واژگان کلیدی:

منافع، مشارکت در تولید، عراق، جذابیت‌ها.

نویسنده مسئول:

محمدحسین زارعی

آدرس پستی:

ایران، تهران، دانشگاه شهید بهشتی
تهران، دانشکده حقوق، گروه حقوق.

کد ارکید:

0000-0003-9655-8612

تلفن:

۰۹۱۳۳۱۳۱۹۹۶

پست الکترونیک:

mhozarei1@gmail.com

۱. مقدمه

نبود اکتشاف و توسعه منابع نفت و گاز کشور به- خصوص در میادین مشترک شده است. با توجه به اهمیت نوع قرارداد انتخابی در توسعه میادین نفت و گاز و جذب سرمایه‌گذاری خارجی، در این تحقیق ضمن بررسی منافع طرفین در قراردادهای مشارکت در تولید، به پرسش‌های زیر پاسخ داده می‌شود. تحقیقاتی که تا زمان نگارش این پژوهش در زمینه قراردادهای مشارکت در تولید انجام شده است، متمرکز بر قابلیت اعمال این قراردادها در کشور ایران و مقایسه با قراردادهای بیع متقابل بوده است؛ اما در این تحقیق منافع طرفین قراردادهای مزبور در کشورهای مختلف با تمرکز بر اقلیم کردستان عراق مورد بررسی قرار گرفته است.

منافع و جذابیت‌های قراردادهای مشارکت برای شرکت‌های نفتی بین‌المللی که سبب ترغیب آن‌ها در سرمایه‌گذاری می‌شود، چیست؟ این منافع و جذابیت‌ها برای دولت‌های میزبان به چه صورت است؟

۲. مواد و روش‌ها

مقاله حاضر به صورت توصیفی-تحلیلی است و اطلاعات نیز به صورت کتاب‌خانه‌ای و با مراجعه به کتاب‌ها، مقاله‌ها و قراردادها گردآوری شده است.

۳. ملاحظات اخلاقی

در این مقاله اصالت متون، صداقت و امان داری رعایت شده است.

نفت و گاز از مهم‌ترین منابع انرژی در جهان هستند که فعالیت‌های آن‌ها به سه بخش اصلی: بالادستی، میان‌دستی و پائین‌دستی تقسیم می‌شوند. (R S, 68, 2013, Salih). انجام فعالیت‌های مذکور یا فعالیت‌های تجاری هیدروکربنی مستلزم هزینه‌های هنگفت و سطح بالایی از تجربه و فناوری است که اکثر دولت‌ها یا شرکت‌های دولتی از آن برخوردار نیستند. بنابراین برای سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های نفت و گاز، برقراری رابطه تجاری برای دولت یا یک شرکت دولتی با یک یا چند شرکت خارجی ضروری است. برای تنظیم و مدیریت این رابطه تجاری، یک چارچوب قراردادی بین طرفین لازم و ضروری است که «قرارداد نفتی» نامیده می‌شود. یکی از مهم‌ترین تصمیم‌هایی که کشورهای میزبان باید اتخاذ کنند، انتخاب نوع قرارداد منعقد شده با شرکت‌های نفتی بین-المللی است که در جلب و جذب سرمایه‌گذاری خارجی نقش مهمی دارد و در این راستا، قواعد، مقررات و قراردادهایی که به صورت واضح و روشن، حقوق و تعهدات کشور میزبان و سرمایه‌گذار را معین کند و در برگیرنده منافع دو طرف باشد، اهمیت بالایی دارد. در این بین، از جمله قراردادهایی که برای انجام عملیات اکتشاف، توسعه و تولید در قاره آمریکا، شمال و مرکز آفریقا، کشورهای نفت‌خیز دریای خزر و اقلیم کردستان عراق مورد استفاده قرار می‌گیرند، قراردادهای مشارکت در تولید هستند. با توجه به آنکه در بخش اقلیم کردستان عراق، استفاده از قرارداد مذکور سبب جذب شرکت‌های نفتی بین‌المللی برای سرمایه‌گذاری در بخش نفت و گاز آن اقلیم شده است و از طرفی قراردادهای مورد استفاده در بخش بالادستی نفت و گاز ایران به دلیل عدم جذابیت، سبب

۴. یافته‌ها

بر اساس قرارداد مشارکت در تولید باشند...» (Oil and Gas Law of the Kurdistan Region - Iraq No. (22) of 2007, Article 24 (2).) علاوه بر این، قانون نفت و گاز این اقلیم در فصل دهم، از مواد ۳۷ تا ۴۳، شرایط قراردادهای مشارکت در تولید را بیان کرده است. آشتی هورامی، وزیر سابق منابع طبیعی اقلیم کردستان عراق، دلایل ترجیح مدل قراردادی مشارکت در تولید را برای اقلیم کردستان عراق به شرح زیر بیان می‌کند:

«قراردادهای مشارکت در تولید را بسیاری از کشورهای تولیدکننده نفت و گاز در جهان استفاده می‌نمایند و هرچند این مدل در سرتاسر جهان دچار تغییراتی شده است؛ اما در اصل یک قرارداد از نوع ریسک-پاداش است. در این نوع قرارداد، منافع دولت و پیمان‌کار همیشه هم‌سو است و هر دو طرف برای بهبود و به حداکثر رساندن تولید و ذخایر انگیزه دارند... بیش از ۳۰ سال است که در سطح بین‌المللی در صنعت نفت و گاز مشغول به کار می‌باشم، سیستم موفق‌تری ندیده‌ام که به صورت اشتراک‌گذاری تولید یا قراردادی مشابه نباشد» (A Hawrami, 2009, 22). وی هم‌چنین بیان می‌کند: «این مدل قراردادی مبنایی برای کلیه مذاکرات و اعطای قراردادهای آتی ما در اقلیم کردستان خواهد بود. هرچند که برخی از قراردادهای موجود نیز بر اساس این مدل قراردادی تنظیم شده‌اند». جورج یاکو، یکی از مشاوران کلیدی وزارت منابع طبیعی اقلیم کردستان عراق این‌گونه بیان می‌کند: «دولت این اقلیم، نوع مناسبی از قرارداد را برای تشویق توسعه نفت و گاز کردستان انتخاب کرده است و مدیران بخش‌های دیگر عراق به‌زودی این موضوع را متوجه خواهند شد. قراردادهای مشارکت در تولید که توسط دولت اقلیم کردستان

قراردادهای مشارکت منعقد در اقلیم کردستان عراق، علاوه بر حفظ حاکمیت ملی و مالکیت، نیازهای اقلیم مزبور را به سرمایه و فناوری برآورده کرده است و سبب توسعه میادین نفت و گاز آن اقلیم شده است که منافع چشم‌گیری برای شرکت‌های نفتی بین‌المللی نیز دارند و به اصطلاح قراردادهایی برد-برد هستند.

۵. بحث

در این قسمت موارد مربوط به مفاهیم و خصایص تحقیق مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

۵-۱. پیشینه قراردادهای مشارکت در تولید اقلیم کردستان عراق

حکومت اقلیم کردستان عراق اتکای فراوانی به قراردادهای مشارکت در تولید دارد و فعالیت‌های اکتشاف، توسعه و تولید نفت این اقلیم، تحت این نوع قرارداد سازماندهی شده است و به‌عنوان روشی سریع برای جذب سرمایه‌گذاری در بخش نفت و گاز اقلیم کردستان عراق، در آگوست ۲۰۰۷، قراردادهای مشارکت در تولید به‌عنوان رژیم رسمی اکتشاف، توسعه و تولید بخش نفت و گاز اقلیم کردستان عراق با تصویب قانون نفت و گاز این اقلیم به رسمیت شناخته شد. نیز آخرین متن قراردادهای مشارکت در تولید برای تصویب به مجلس کردستان عراق ارائه شد و به‌اتفاق آرا به تصویب رسید. (A Hawrami, 2009, 79). بند ۲ ماده ۲۴ قانون نفت و گاز کردستان بیان می‌کند: «قراردادهای نفتی ممکن است

خصوص میدان گازی خورمور, Salih, et al (2020, 175).

۵-۲. منافع کشورهای تولیدکنندهٔ نفت

در این قسمت منافع و مسائل کشورهای تولیدکنندهٔ نفت توضیح داده می‌شود.

۵-۲-۱. مالکیت نفت

شرکت‌های نفتی بین‌المللی در قراردادهای مشارکت در تولید، به‌عنوان پیمان‌کار عملیات نفتی را انجام می‌دهند. در نتیجه، نفت تولیدشده، تمامی کالاها و تجهیزات خریداری‌شده و تأسیسات نصب‌شده، متعلق به کارفرما هستند و پیمان‌کار صرفاً در قبال بازپرداخت هزینه‌ها محق است و در ضمن درصدی از نفت و گاز تولیدی به پیمان‌کار تحویل می‌شود. در این قراردادهای تولید ناخالص به دو قسمت تقسیم‌بندی می‌شود: یک قسمت برای بازپرداخت هزینه‌های جاری و سرمایه‌ای اختصاص می‌یابد که «نفت هزینه» نامیده می‌شود و یک قسمت دیگر نیز به‌عنوان «سود» و برای تقسیم بین طرفین در نظر گرفته می‌شود که «نفت سود» نامیده می‌شود (Shirvan, 2018, 35).

در قراردادهای مشارکت در تولید اصولاً تمام تولید برای بازپرداخت هزینه‌ها اختصاص نمی‌یابد و صرفاً قسمتی از نفت، با عنوان «نفت هزینه» اختصاص می‌یابد. بدین صورت که بعد از کسر بهرهٔ مالکانه از کل تولید، ۴۰ تا ۵۰ درصد نفت باقی‌مانده برای نفت هزینه و مابقی نیز برای نفت سود اختصاص می‌یابد و نفت سود نیز بین طرفین مطابق درصدی که توافق کرده‌اند، تقسیم می‌شود. (James, 2005, 218).

(220)

استفاده می‌شود، استراتژی بهتری برای اکتشاف، توسعه و تولید نفت و گاز است؛ زیرا قراردادهای مزبور دلیل اصلی توسعهٔ سریع نفت و گاز این اقلیم می‌باشد» (G Yacu, 2013, 73).

لازم به ذکر است قراردادهای مشارکت در تولید اقلیم کردستان عراق به‌عنوان مدل قراردادی روشن، منصفانه و منعطف تعداد زیادی از شرکت‌های نفتی بین‌المللی را برای سرمایه‌گذاری بالادستی در منطقهٔ کردستان عراق جذب کرده است. برای مثال، بر اساس گزارش وزارت منابع طبیعی اقلیم کردستان، از سال ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۳، دولت اقلیم کردستان اکثر بلوک‌های خود را با انعقاد ۵۷ قرارداد مشارکت در تولید به شرکت‌های نفتی بین‌المللی به شرح زیر اعطا کرده است: ۲ قرارداد در سال ۲۰۰۶، ۱۲ قرارداد در سال ۲۰۰۷، ۱۱ قرارداد در سال ۲۰۰۸، ۷ قرارداد در سال ۲۰۰۹، ۴ قرارداد در سال ۲۰۱۰، ۱۳ قرارداد در سال ۲۰۱۱، ۶ قرارداد در سال ۲۰۱۲ و ۲ قرارداد تا آوریل ۲۰۱۳. (The Oil and Gas Year, 2013, 77).

که عمدتاً از آن زمان در وب سایت رسمی وزارت منابع طبیعی در دسترس قرار گرفته است. ضمناً در سال ۲۰۱۶ تعداد قراردادهای مشارکت در تولید منعقد به بیش از ۶۰ فقره افزایش یافته است (Frappi, 2016, 91-122).

بعضی از قراردادهای منعقد به با شرکت‌های نفتی بین‌المللی در خصوص برخی میادین بزرگ نفت و گاز اقلیم کردستان عراق بدین شرح است: ۱. قرارداد با شرکت نیروژی DNO در خصوص میدان نفتی تاوکه (Tawkeh)؛ ۲. قرارداد با شرکت‌های جنل انرژی و ساینوپک چین در خصوص میدان نفتی تق-تق (Tag-Tag)؛ ۳. قرارداد با شرکت داناگاز در

با توجه به آنکه در قراردادهای نفتی، پیمان‌کار تسلط کاملی بر ابعاد گوناگون آن از قبیل فنی، مهندسی، تکنولوژیک، مالی و مدیریتی دارد، اما دولت میزبان در ابعاد مزبور نقشی فعال ندارد، به همین دلیل دولت مزبور در پی روش‌هایی است تا کنترل و نظارت خود را با استفاده از آن‌ها به کار گیرد. در قراردادهای نفتی مکانیسم‌های متنوعی بدین‌منظور پیش‌بینی شده است (حاتمی و دیگران، ۱۳۹۳، ۹۲۱). در قراردادهای مشارکت در تولید، نظارت و کنترل کارفرما به‌صورت وسیع و گسترده است. بدین‌ترتیب که برنامه‌های اکتشاف، توسعه و تولید و هر گونه اصلاح در آن‌ها، باید به تأیید کارفرما می‌رسد. هم‌چنین برنامه و بودجه سالیانه باید توسط کارفرما مورد تصویب واقع گیرد و همه حساب‌ها پرداخت شود و نیز دریافت‌ها مورد حسابرسی قرار گیرند. اگر مطابق قرارداد باشند، تأیید می‌شوند. در ضمن نظارت و کنترل کارفرما در قراردادهای مذکور به‌واسطه تأسیس کمیته مشترک مدیریت انجام می‌شود.

کمیته مدیریت در قراردادهای مشارکت در تولید عراق نیز دارای وظایفی به شرح زیر است:

طبق قراردادهای فوق، کمیته مدیریت ظرف ۳۰ روز پس از تاریخ لازم‌الاجرا شدن قرارداد، به‌منظور رهبری و ارائه دستورالعمل‌های لازم در مورد همه امور مربوط به برنامه‌های کاری و عملیات نفت، تشکیل می‌شود. کمیته مزبور در قبال تصمیم‌گیری، ارائه مشاوره، پیشنهادها و توصیه‌هایی به طرفین در مورد موضوعات زیر اقدام می‌کند:

۱. برنامه‌ها و بودجه‌های کاری؛ ۲. گزارش فعالیت‌های پیمان‌کار؛ ۳. سطوح تولید ارائه‌شده توسط پیمان‌کار بر اساس رویه عمومی پذیرفته‌شده در صنعت بین‌المللی

پیمان‌کار در قراردادهای مشارکت در تولید تمامی عملیات نفتی را برای کشور میزبان انجام می‌دهد، بدون اینکه در مخزن، نفت و یا تأسیسات، مالکیتی داشته باشد و در این قراردادها، برای پیمان‌کار مالکیتی در خصوص نفت درجا و یا تولیدشده به‌وجود نمی‌آید و فقط کشور میزبان می‌پذیرد که سهم پیمان‌کار از نفت تولیدی را در یک نقطه مشخص برای نمونه نقطه اندازه‌گیری، به وی تحویل دهد و انتقال سهم اختصاصی شرکت نفتی بین‌المللی از آن مکان به بعد، رخ می‌دهد (Feng, et al, 2014, 397).

شایان ذکر است حقی که برای پیمان‌کار در خصوص نفت تولیدی ایجاد می‌شود، حقی شخصی و نه عینی به حساب می‌آید، چون سهمی که وی استحقاق دریافت آن را دارد منوط به عمل کردن به تعهدات قراردادی است. در واقع، قرارداد، واسطه‌ای برای ایجاد حق برای سرمایه‌گذار است. از سوی دیگر، اصل دین سرمایه‌گذار مشروط به تولید تجاری است و در این زمان است که دین مربوطه در ذمه دولت میزبان قرار می‌گیرد و قابلیت مطالبه را دارد. به بیان دیگر، سهمی که پیمان‌کار از نفت تولیدی دارا می‌شود مبتنی بر حق مالکیت نیست و یک نوع پرداخت و عوض به حساب می‌آید. در مقابل مواردی که بیان شد، حق دولت میزبان در مورد نفت، عینی است و در معدن مربوطه وجود دارد و قرارداد اثری در به‌وجود آمدن آن نداشته است و نیازی به مطالبه ندارد (William & Fitzgerald, 1966, 235-241).

۵-۲-۲. نظارت و مدیریت دولت میزبان

است و پیمان‌کار فقط برنامهٔ کاری و بودجی سالیانهٔ مربوط به عملیات اکتشاف و در پی آن برنامهٔ ارزیابی میدان کشف‌شده را به‌منظور بررسی به دولت میزبان ارائه خواهد کرد. این بررسی از سوی دولت میزبان، در راستای تصویب برنامهٔ مزبور نخواهد بود و صرفاً جنب اطلاعاتی دارد. گفتنی است در این فرض نیز پیمان‌کار در هر حال مکلف است حداقل تعهدات کاری و هزینه-ای مربوط به اکتشاف را رعایت و اجرا کند. پس از اجرای عملیات ارزیابی و احراز اکتشاف میدان تجاری و پذیرش موضوع مذکور توسط دولت میزبان، پیمان-کار متعهد می‌شود برنامهٔ کاری و بودجهٔ مربوط به عملیات توسعه و تولید سال‌های آتی را به‌منظور تصویب به کمیتهٔ مدیریت ارائه کند (Taverne, 1996, 87).

۵-۲-۳. آموزش و کمک‌های فنی و لجستیکی

ایجاد اشتغال یک مورد از اهداف بلند دولت‌های میزبان در قراردادهای مشارکت است. از سوی دیگر کار در پروژه‌های صنعتی مستلزم بهره‌مندی نسبی نیروی کار از مهارت‌ها و توانایی‌های فنی است، به همین دلیل اشتغال باید با آموزش همراه شود. در همین راستا در قراردادهای مزبور شرطی جهت استخدام نیروی کار داخلی و آموزش آن‌ها پیش‌بینی می‌شود (Bishop, 2009, 78).

در قراردادهای مشارکت در تولید منطقهٔ کردستان عراق، پیمان‌کار می‌باید تمامی کارکنانی که از این منطقه و یا دیگر مناطق عراق انتخاب کرده است و به‌صورت مستقیم و یا غیر مستقیم در عملیات نفتی درگیر هستند، برای ارتقای دانش فنی، آموزش دهد.

نفت؛ ۴. حساب هزینه‌های نفتی؛ ۵. مراحل تدارکات برای پیمان‌کاران فرعی بالقوه؛ ۶. برنامهٔ بودجه و توسعه برای میدان نفتی؛ ۷. هر موضوعی که بر عملیات نفتی تأثیر منفی داشته باشد؛ ۸. هر موضوع دیگری با ماهیت اساسی که طرفین مایل به بررسی آن باشند (Sharif, 2014, 57).

مطابق قراردادهای نمونه مشارکت در تولید منطقهٔ کردستان عراق موافقت تمامی اعضای کمیتهٔ مدیریت برای تصمیم‌گیری‌های مربوط به عملیات نفتی اعم از اکتشاف، توسعه و تولید لازم است. شایان ذکر است اگر دربارهٔ موضوعاتی که در کمیتهٔ مزبور در مرحلهٔ اکتشاف مطرح می‌شود بین اعضای آن اجماع در طی دو جلسه پی در پی حاصل نشود، پیشنهاد ارائه‌شده به‌وسیلهٔ پیمان‌کار، صرف‌نظر از هم‌رأیی بین اعضای کمیته، مرجع و معیار خواهد بود (Kurdistan Regional Government, 2007, 24). دلیل درج چنین شروطی در قراردادهای مشارکت، این است که اکتشاف با سرمایه‌گذاری و ریسک انحصاری پیمان‌کار اجرا می‌شود. بنابراین نظارت و کنترل دولت میزبان بر عملیات مزبور جز در خصوص رعایت حداقل تعهدات کاری و هزینه‌های مربوط به این عملیات که تعهدات اساسی مرحلهٔ اکتشاف محسوب می‌شوند، در سایر موضوع‌ها اهمیت چندانی ندارد (Omorogbe, 2000, 75).

در برخی از قراردادهای مشارکت، نظارت کمیتهٔ مشترک مدیریت بر عملیات نفتی بر حسب مراحل اجرای عملیات متغیر است. برای مثال در قراردادهای مشارکت در تولید هند مدل ۲۰۰۷ از شروع مرحلهٔ اکتشاف تا اعلام کشف میدان تجاری، نظارت کمیتهٔ مشترک مدیریت بر عملیات نفتی، به‌صورت اطلاعی

production sharing agreement, 2006, 24).

قراردادهای مشارکت در تولید با توجه به موارد فوق-الذکر، در زمره قراردادهایی در صنعت بالادستی نفت و گاز است که توجه ویژه‌ای به آموزش اتباع کشور میزبان دارد. این موضوع می‌تواند سبب افزایش تخصص و توانمندی نیروهای بومی و بالتبع آن موجب توسعه صنعت نفت و گاز کشورهای مزبور شود.

۵-۲-۴. رویالتی

در بیشتر قراردادهای مشارکت در تولید، ابتدا پیمان-کار از تولید ناخالص به دولت میزبان بهره مالکانه یا رویالتی می‌پردازد. در این قراردادها رویالتی درصدی از تولیدات یا عواید خاص از فروش آن است که در ازای دریافت امتیاز بهره‌برداری از منابع هیدروکربنی به مالک این منابع یعنی دولت میزبان داده می‌شود (Blinn, Op Cit, 80). رویالتی ممکن است به صورت محصولی یا نقد به دولت میزبان تعلق گیرد. از دیدگاه دولت میزبان پرداخت رویالتی از مطلوبیت بسیاری برخوردار است (Bindemann, 1999, 17-18). اول، به دلیل اینکه پرداخت آن از محل تولیدات ناخالص میدان و قبل از استهلاک هر گونه هزینه‌ای صورت می‌گیرد و همین موضوع موجب حصول یک درآمد آنی برای دولت میزبان می‌شود. دوم، سبب افزایش سهم دولت میزبان از منابع تولیدی می‌شود چون دولت مزبور نرخ ثابت و یا متغیری از درآمد را صرف نظر از سوددهی یا زیان‌دهی پروژه به دست می‌آورد (Johnston, 1994, 80). در مقابل، پرداخت رویالتی برای پیمان‌کار مطلوب نیست. چون اول اینکه

بدین صورت که این کارکنان به تدریج به سطح دانش فنی و صلاحیت حرفه‌ای کارکنان خارجی پیمان‌کار برسند (F Zebari, 2020, 1243). لازم به ذکر است، آموزش باید در برگیرنده انتقال دانش فناوری نفتی و نیز تجربه مدیریتی لازم برای کارکنان بومی پیمان‌کار، برای استفاده از فناوری پیشرفته و مناسب در عملیات نفتی باشد و پیمان‌کار باید ظرف مدت ۹۰ روز از تاریخ لازم‌الاجرا شدن قرارداد، طرح آموزشی پیشنهادی خود را برای باقی‌مانده سال به کمیته مدیریت ارائه کند (Boykett, Tim & et al, 91, 2012). پس از آن نیز تا حداکثر اول اکتبر هر سال باید طرح آموزشی پیشنهادی خود را به کمیته مدیریت ارائه کند. در ضمن هزینه‌های آموزشی کارکنان بومی بر عهده پیمان‌کار است و این هزینه‌ها به عنوان «نفت هزینه» به حساب می‌آید.

درباره کمک‌های فنی و لجستیکی، پیمان‌کار باید قبل از پایان سال اول قرارداد، به دولت در خصوص ناحیه نفتی، کمک‌های فنی و لجستیکی از جمله کمک‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری ارائه کند.

مطابق قراردادهای مشارکت در تولید لیبی مدل ۲۰۰۶، پیمان‌کار باید اتباع لیبیایی را برای انجام عملیات نفتی در منطقه قراردادی استخدام کند، به جز در مواردی که نیروهای فنی متخصص مورد نیاز باشد و در بین اتباع این کشور در دسترس نیست. شایان ذکر است پیمان‌کار باید برنامه آموزشی سالانه را تهیه و برای تصویب به کمیته مدیریت ارائه کند و هدف آن توانمند ساختن کارکنان لیبیایی برای تصدی پست-های با اهمیت بالا و نیز جایگزینی کارکنان غیر لیبیایی با اتباع این کشور در زمینه‌های تخصصی است (Libya, Model Exploration and

۵-۲-۵. پاداش

«بوناس» یکی از منابع درآمد کشور میزبان به حساب می‌آید. در قراردادهای مشارکت در تولید، بوناس توسط پیمان‌کار به کارفرما در زمان‌های امضای قرارداد، تولید نفت و در برخی از قراردادهای در زمان کشف میدان تجاری پرداخت می‌شود. پاداش‌های امضا و اکتشاف تجاری به صورت یک‌مرتب به ترتیب در زمان کشف تجاری و امضا پرداخت می‌شود؛ اما پاداش تولید می‌تواند تکرار شود و زمانی که تولید به سطوح معینی برسد، پرداخت شود (Bindemann, Op cit, 16). مبالغ مربوط به بوناس به صورت معمول قابل جبران نیست؛ اما در بعضی از نظام‌های حقوقی به عنوان هزینه قابل قبول مالیاتی به حساب می‌آید (Saber, 2021, 4097).

در قراردادهای مشارکت در تولید عراق سه نوع پاداش به شرح زیر باید به کارفرما پرداخت شود:

۱. پاداش امضا؛ ۲. پاداش افزایش ظرفیت، دو پاداش مذکور می‌باید ظرف مدت ۳۰ روز از تاریخ لازم‌الاجرا شدن قرارداد، به دولت پرداخت شود؛ ۳. پاداش تولید، پیمان‌کار باید در صورت کشف تجاری نفت خام، پاداش تولید را ظرف مدت ۳۰ روز، پس از حصول شرایط زیر به دولت میزبان پرداخت کند:

الف) [] دلار آمریکا، زمان شروع تولید نفت خام از منطقهٔ قراردادی؛ ب) [] دلار آمریکا، زمانی که تولید نفت خام از مناطق قراردادی به مقدار تجمعی [] میلیون بشکه برسد.

<<http://mnr~org/imaes/pdfs/KRG Model PSC production sharing contract 20071112.pdf> > accessed 7 October 2022)

پرداخت آن از تولید ناخالص و قبل از استهلاک هزینه‌های نفتی صورت می‌گیرد و دوم اینکه اختصاص درصدی از تولیدات به دولت میزبان صرف‌نظر از سود-دهی یا زیان‌دهی عملیات نفتی است. بنابراین در این راستا در بعضی از قراردادهای همانند قراردادهای نمونه مشارکت در تولید پاکستان (مدل ۲۰۰۹) مبالغ پرداختی با عنوان رویالتی در حساب هزینه‌های نفتی منظور و قابل بازیافت است. اما در قراردادهای مشارکت در تولید اقلیم کردستان عراق قابل بازیافت نیست.

بر طبق قراردادهای مشارکت در تولید اقلیم کردستان عراق، پیمان‌کار باید بخشی از نفت تولیدشده و یا ذخیره‌شده از منطقهٔ قراردادی را با عنوان حق الامتیاز (رویالتی) به کارفرما پرداخت کند. حق امتیاز بر تمام نفت تولیدشده و ذخیره‌شده از منطقهٔ قراردادی که حاوی نفت خام یا گاز طبیعی غیر همراه است، اعمال می‌شود، به استثنای نفت مورد استفاده در عملیات نفتی؛ نفتی که مجدد در میدان تزریق می‌شود و یا نفتی که قابل استفاده و یا فروش نیست (Pedro. van Meurs, 2008, 5).

نفت و گاز از منابع معدنی ارزشمندی است که کشورهای میزبان امتیاز بهره‌برداری آن‌ها را به شرکت‌های نفتی بین‌المللی با توجه به تخصص، تجربه و منابع مالی آنان واگذار می‌کنند و جهت مابه‌ازای امتیاز واگذارشده، رویالتی دریافت می‌کنند. رویالتی یکی از منافع مهم کشورهای میزبان در قراردادهای مشارکت در تولید است که سبب افزایش سهم این کشورها از نفت و گاز تولیدی می‌شود.

۵-۲-۷. مالکیت بر اموال و دارایی پروژه

در قراردادهای گوناگون مشارکت در تولید، شروط متنوعی در زمینه مالکیت تجهیزات، ماشین‌آلات و دیگر دارایی‌های پروژه که توسط پیمان‌کار خریداری و وارد کشور میزبان می‌شوند وجود دارد (Pongsiri, 2004, 435). شایان ذکر است موضوعی که در این خصوص در اکثر این قراردادها مشترک است انتقال مالکیت ماشین‌آلات و تجهیزات خریداری‌شده به شرکت نفتی دولت میزبان است. در برخی از این قراردادها، همانند قراردادهای مشارکت در تولید بنگلادش، زمان انتقال مالکیت بر حسب خرید اموال و دارایی پروژه از بازارهای داخلی دولت میزبان یا خارج از کشور، گوناگون است. اموالی که از بازارهای داخلی تهیه می‌شود، زمان انتقال مالکیت آن‌ها به شرکت ملی نفت دولت میزبان به محض خرید است؛ اما اموالی که از خارج از کشور برای انجام عملیات نفتی خریداری می‌شوند، تحقق مالکیت کشور میزبان در این اموال، منوط به ورود آن‌ها به کشور مزبور است (Bangladesh Model, 2008, production sharing agreement, 51).

در بعضی دیگر از قراردادها، زمان انتقال مالکیت اموال و تجهیزات پروژه به دولت میزبان موکول به بازیافت همه هزینه‌های مربوط به تحصیل آن‌ها توسط پیمان‌کار می‌شود. در این صورت ارقام به محض خریداری یا واردات تحت تملک دولت در نیامده‌است و پیمان‌کار مالکیت خود بر اموال و تجهیزات مورد نیاز خریداری‌شده برای اجرای عملیات نفتی را تا زمان بازیافت هزینه‌های مربوط به تحصیل آن‌ها یا خاتمه قرارداد حفظ خواهد کرد. در برخی از قراردادهای

بر اساس قراردادهای مشارکت در تولید لیبی مدل ۲۰۰۶، دو نوع پاداش بدین شرح می‌باید به دولت میزبان پرداخت شود: ۱. پاداش امضا: طرف دوم باید ظرف مدت ۳۰ روز پس از لازم‌الاجرا شدن قرارداد مبلغی را به صورت مقطوع به عنوان پاداش امضا به طرف اول پرداخت کند. ۲. پاداش تولید: این پاداش در سه مرحله به دولت میزبان پرداخت می‌شود که مرحله اول آن پس از شروع تولید تجاری و دو مرحله دیگر پس از دستیابی به سطح معینی از تولید پرداخت می‌شود. (Libya, Model, Exploration and production sharing agreement, 2006). پاداش‌های مزبور تحت عنوان هزینه‌های نفتی در نظر گرفته نمی‌شوند و قابل بازیافت نیستند.

۵-۲-۶. مالیات بر درآمد

در قراردادهای مشارکت در تولید، پس از تخصیص نفت منفعتی، پیمان‌کار مکلف است مالیات بر درآمد را مطابق قانون دولت میزبان پرداخت کند (Guirauden, 2004, 190). در قراردادهای اقلیم کردستان عراق، مالیات بر درآمد به وسیله شرکت نفتی بین‌المللی به نحو مستقیم به نهادهای مالیاتی پرداخت نمی‌شود، بلکه مالیات بر درآمد شرکت‌های نفتی بین‌المللی، سبب کاهش سهم شرکت‌های مزبور از نفت منفعت می‌گردد. در این صورت شرکت ملی نفت دولت میزبان از سوی اعضای کنسرسیوم، مالیات بر درآمد ایشان را به مرجع مالیاتی پرداخت خواهد نمود.

۳-۵. منافع شرکت‌های نفتی بین‌المللی

در قراردادهای مشارکت در تولید، در منطقه قراردادی مشخص، پیمان‌کار حق انحصاری اکتشاف منابع هیدروکربن را کسب می‌کند و در صورت کشف میدان نفتی، توسعه میدان نیز به او واگذار می‌شود و پیمان‌کار حق عملیات نفتی و تولید تمام منابع نفتی را در منطقه قراردادی کسب می‌کند (شیروی، ۱۳۹۳، ۳۶۵).

در قراردادهای فوق، پیمان‌کار در عوض سرمایه‌گذاری و خدماتی که انجام می‌دهد، مالک سهم از پیش تعیین‌شده نفت و گاز تولیدی میدان می‌شود (Shukri Ramadhan, 2021, 17). بدین ترتیب که سهم مشخصی از تولیدات میدان، طی دوره‌ای معین، صرف استهلاک هزینه‌های پیمان‌کار می‌شود و مابقی تولیدات نیز مطابق شیوه «تسهیم ثابت» و یا شیوه «تسهیم متغیر» بین طرفین قرارداد تقسیم می‌شود. در روش تسهیم ثابت، نفع منفعتی بر طبق درصدی ثابت و فاقد تغییر از ابتدا بین دولت میزبان و شرکت نفتی بین‌المللی (برای نمونه ۴۰ شرکت نفتی بین‌المللی و ۶۰ دولت میزبان) تقسیم می‌شود. در تسهیم نفت منفعتی، روش مزبور امروزه به ندرت فی مابین طرفین قرارداد ملاک عمل واقع می‌شود و در عوض از روش‌های منعطف‌تر و قابل تطبیق‌تر متناسب با اوضاع و احوال پروژه‌های نفتی، برای تسهیم به کار گرفته می‌شود. یکی از این روش‌ها، تسهیم متغیر و یا پله‌ای است که این شیوه خود به اقسام گوناگونی به شرح زیر تقسیم می‌شود. برخی از مهم‌ترین روش‌های تسهیم مزبور به شرح زیر است:

الف. شیوه تسهیم تولیدات بر اساس متوسط تولید روزانه یا تجمیعی. این روش بدین صورت است که

مشارکت در تولید برحسب مراحل اجرای عملیات نفتی، وضعیت مالکیت تجهیزات و اقلام خریداری شده متفاوت است. به نحوی که تمامی ماشین‌آلات، تجهیزات و سایر اقلامی که پیمان‌کار به منظور اجرای عملیات در مرحله اکتشاف خریداری کرده است در مالکیت وی باقی خواهد ماند. در مقابل، اقلام مربوط به اجرای عملیات نفتی در مرحله توسعه پس از بازیافت هزینه‌های مربوط به تحصیل آن‌ها توسط پیمان‌کار، به تملک دولت میزبان در می‌آید. در مورد اقلامی که خریداری نمی‌شوند و یا به هر دلیلی خریدشان امکان‌پذیر نیست و صرفاً توسط پیمان‌کار برای به‌کارگیری در پروژه اجاره می‌شوند نیز اغلب بحث انتقال مالکیت به دولت میزبان مطرح نمی‌شود و هزینه‌های اجاره این اقلام در حساب پروژه منظور و بازپرداخت خواهند شد (Fabrikant, 1975, 332).

در قراردادهای مشارکت در تولید عراق در طول دوره اکتشاف، هر گونه دارایی که توسط پیمان‌کار برای عملیات نفت به دست می‌آید، حسب مورد، در مالکیت پیمان‌کار یا پیمان‌کاران فرعی وی باقی خواهد ماند. در طول دوره توسعه، همه دارایی‌های تحصیل‌شده توسط پیمان‌کار برای عملیات نفتی پس از تکمیل بازپرداخت هزینه آنان توسط پیمان‌کار و یا پایان قرارداد، هر کدام که زودتر باشد، به مالکیت دولت در می‌آید. انتقال مالکیت به دولت در دوره مذکور، درباره دارایی‌های اجاره‌شده توسط پیمان‌کار یا متعلق به یک شرکت وابسته به یک نهاد پیمان‌کار یا متعلق به یک پیمان‌کاران فرعی یا کارکنان آن یا کارکنان آن‌ها اعمال نمی‌شود (Kurdistan Regional Government, 2007, 49).

پ. تسهیم تولیدات بر مبنای نرخ بازگشت سرمایه. در این روش بر مبنای متوسط نرخ‌ی که در طول یک دوره زمانی مشخص (برای مثال دو سال) از سرمایه‌گذاری در پروژه نفتی برای پیمان‌کار حاصل می‌شود، معیار تخصیص نفت منفعتی به طرفین قرارداد است و افزایش نرخ بازگشت سرمایه، سبب تغییر ترکیب تخصیص تولیدات به نفع دولت میزبان می‌شود. در قراردادهای مشارکت سائو تامه از این شیوه استفاده شده است. (production sharing agreement, 16, 2014). شرکت‌های نفتی بین‌المللی در هر کدام از روش‌های تسهیم فوق، حق بازیابی و فروش سهم خود در قلمرو سرزمینی دولت میزبان و یا خارج از آن را خواهند داشت.

شیوه تسهیم متغیر یا پله‌ای نفت منفعتی، سبب کنترل درآمد شرکت نفتی بین‌المللی از عملیات نفتی می‌شود و موجب تعدیل درآمد بیش از حدی است که از افزایش غیر مترقبه قیمت نفت یا سطح تولیدات ممکن است سهم پیمان‌کار شود. بر اساس دیدگاه شرکت نفتی بین‌المللی نیز این روش حداقل سود سرمایه‌گذاری را برای او به‌همراه دارد و موجب می‌شود درآمد دولت میزبان از پروژه، بدون لحاظ کردن حداقل سود پیمان‌کار از پروژه افزایش نیابد (Bindemann, Kirsten, 1999, 17-18)

قراردادهای مشارکت در تولید با توجه به موارد فوق، برخلاف دارا بودن جذابیت و منافع مهمی برای کشورهای میزبان، برای شرکت‌های نفتی بین‌المللی نیز جذاب هستند. چون این شرکت‌ها نیز منافع مهمی در این قراردادها دارند؛ از قبیل حق انحصاری اکتشاف منابع هیدروکربن و مالکیت سهم از پیش تعیین‌شده نفت و گاز تولیدی میدان. با توجه به موارد مزبور

برحسب تولید روزانه نفت خام و افزایش آن درصد تخصیص نفت منفعتی به هر یک از طرفین تغییر خواهد کرد و در این روش ملاک تسهیم تولیدات بین طرفین قرارداد، کل نفت خام تولیدی از منطقه قرارداد و نوسان آن است (Egheosa, 2008, 11). در قراردادهای نمونه مشارکت در تولید اندونزی از این شیوه تولید روزانه (Machmud, 2000, 85) و در قراردادهای نمونه مشارکت در تولید نیجریه از مقیاس تولید تجمیعی استفاده شده است (production sharing agreement, 38, 2003).

ب: شیوه تسهیم تولیدات بر اساس فاکتور آر. در این روش، شیوه عمل بر مبنای تقسیم درآمد ذخیره‌شده بر کل هزینه‌های انباشته شده است که موضوع مزبور سبب می‌شود امکان اختیار مقادیر گوناگونی در فازهای مختلف پروژه وجود داشته باشد. در این روش درآمد تجمیعی که به‌وسیله شرکت نفتی بین‌المللی از بازیافت هزینه‌ها و نفت منفعتی کسب می‌شود، بر کل هزینه‌هایی که در دوره معین به‌وجود آمده است، تقسیم می‌شود. در قراردادهای مشارکت در تولید کردستان عراق مدل ۲۰۰۷ (Kurdistan Regional Government, 2007, 56) (بدین صورت که در زمان اولین تولید نفت، پیمان‌کار این حق را دارد که درصدی از نفتی تولیدی را با توجه به سرمایه‌گذاری‌هایی که داشته است به‌عنوان نفت سود دریافت کند که درصد آن بر طبق فرمول آر فاکتور تعیین می‌شود) و مشارکت در تولید ترکمنستان (Model Production Sharing Agreement for Petroleum Exploration and Production in Turkmenistan, 1997, 97) از این شیوه استفاده شده است.

قراردادهای مشارکت در تولید دارای رویکردی برد-برد هستند.

۶. نتیجه‌گیری

فعالیت‌های عملیاتی بخش نفت و گاز که باید برای استخراج منابع نفت و گاز از زمین و تبدیل آن به نفت و گاز قابل فروش صورت گیرد، نیازمند سرمایه‌های کلان و سطح بالایی از تجربه و فناوری است که اکثر کشورهای تولیدکننده نفت و گاز یا شرکت‌های نفت و گازی آن‌ها، نمی‌توانند منحصراً نسبت به انجام آن اقدام کنند. در این راستا، باید قراردادی با شرکت‌های خارجی برای تعیین حقوق و تعهدات طرفین منعقد شود و علاوه بر موارد مذکور انجام فعالیت‌های بالادستی نفت و گاز از قبیل اکتشاف، توسعه و تولید ریسک‌های زیادی دارد و شرکت‌های نفتی خارجی به دنبال این موضوع هستند که علاوه بر بازیافت هزینه‌های نفتی، حق‌الزحمه یا سود سرمایه‌گذاری مناسبی به دست آورند. در این راستا، انتخاب نوع قرارداد اهمیت بسیاری در جلب و جذب سرمایه-گذاری خارجی دارد و مدل قراردادی منتخب دولت میزبان، باید علاوه بر آنکه حاکمیت ملی کشور مزبور را حفظ کند در بر گیرنده منافع دو طرف باشد.

قراردادهای مشارکت در تولید اقلیم کردستان عراق علاوه بر حفظ حاکمیت ملی و مالکیت و نیازهای اقلیم مزبور به سرمایه و فناوری، دارای جذابیت‌ها و منافع مهم دیگری از قبیل دریافت مالیات بر درآمد، پاداش، رویالتی، مالکیت بر تجهیزات و دارایی‌ها برای دولت آن اقلیم هستند. ضمن اینکه قراردادهای مزبور برای پیمان‌کار نیز جذاب دارند؛ زیرا بدین‌وسیله حق

انحصاری اکتشاف منابع هیدروکربن را در منطقه قراردادی مشخص به دست می‌آورد و در صورت کشف میدان نفتی، توسعه میدان نیز به او واگذار می‌شود و پیمان‌کار حق عملیات نفتی و تولید تمام منابع نفتی را در منطقه قراردادی کسب می‌کند و در عوض سرمایه‌گذاری و خدماتی که انجام می‌دهد، مالک سهم از پیش تعیین‌شده نفت و گاز تولیدی میدان می‌شود. قراردادهای مشارکت در تولید اقلیم کردستان عراق به‌عنوان مدل قراردادی روشن، منصفانه و منعطف تعداد زیادی از شرکت‌های نفتی بین‌المللی را برای سرمایه‌گذاری بالادستی در منطقه کردستان عراق جذب کرده است و سبب توسعه میدان نفت و گاز اقلیم مزبور شده است. با توجه به آنکه یکی از دلایل مهم توسعه نیافتگی میادین نفت و گاز کشور ما اعم از میادین مشترک انتخاب نکردن مدل‌های قراردادی جذاب است، پیشنهاد می‌شود همانند اقلیم کردستان عراق که تجربه موفق در استفاده از قراردادهای مشارکت در تولید داشته است، از این مدل قراردادی استفاده شود.

۷. سهم نویسندگان

همه نویسندگان به صورت برابر در تهیه و تدوین پژوهش حاضر مشارکت داشته‌اند.

۸. تضاد منافع

در این پژوهش تضاد منافی وجود ندارد.

Economic & Policy Aspects, Barrows Company; Second Edition Edition, 2009.

منابع

فارسی

- Egheosa onaiwu, How Do Fluctuating Oil Prices Affect Government Take Under Nigeria s PSCs? CEPMLP, University of Dundee, 2008.

- حاتمی، علی؛ کریمیان، اسماعیل، حقوق سرمایه‌گذاری خارجی در پرتو قانون و قراردادهای سرمایه‌گذاری، انتشارات تیسرا، ۱۳۹۳.

- Frappi, 'The Energy Factor: Oil and State-Building in Iraqi-Kurdistan' in S M Torelli (ed) Kurdistan an Invisible Nation (ISPI, Milano 2016).

- شیروی، عبدالحسین، حقوق نفت و گاز، انتشارات میزان، ۱۳۹۳.

لاتین

- Feng, Zhuo, Zhang, Shui-Bo, Gao, Ying, On oil investment and production: A comparison of production sharing contracts and buyback contracts, Energy Economics 42, 2014.

- A Hawrami interviewed by The Oil and Gas Year in The Oil and Gas Year, The Oil & Gas Year: Kurdistan Region of Iraq 2009.

- Fabrikant, Robert, Production Sharing Contracts in the Indonesian Petroleum Industry, " Harvard International Law Journal, vol. 16, no. 2, Spring 1975.

- Bindemann, Kirsten, Production-sharing Agreements: An Economic Analysis, Oxford Institute for Energy Studies, 1999.

- F Zebari, Dildar, Oil Production Sharing Contracts (PSCS) With a Focus on Iraqi Kurdistan Region Oil Contracts, International Journal of Innovation, Volume 13, Issue 4, 2020.

- Boykett, Tim & et al., Oil Contracts, How o Read and Understand a Petroleum Contract, Times Up Press, 2012.

- G Yacu cited in The Oil and Gas Year, The Oil and Gas Year: Kurdistan Region of Iraq 2013 (Wildcat International FZ-LLC, Neuilly Seine 2013).

- Blinn Keith, International Petroleum Exploration & Exploitation Agreement: Legal, Economic & Policy Aspects, 1986.

- Guirauden, Denis, Oil and Gas Exploration and Production, Reserves, Costs, Contracts, Translated by Pearse, Johnathan, Coordinated by Center for Economic and Management (IFP-

- Bangladesh Model production sharing agreement, Bangladesh oil, Gas and Mineral Corporation (Petrobangla) 3 Kawran Bazar Commercial Area Dhaka-1215 2008.

- Bishop, R. Bowman, J, International Petroleum Exploration and Exploitation Agreements: Legal,

Hague, Kluwer Law International, 2000.

- Model production sharing Contract, Between the Government of India and XYZ Company (IES) With Respect to Contract Area Identified AS.

- Model Production Sharing Agreement for Petroleum Exploration and Production in Turkmenistan (Part 1) Ashgabat - March 20, 1997.

- Omorogbe, Yinka, Oil and Gas Industry: Exploration and Production Contracts, University of Lagos: Malthouse Press, 2000.

- Oil and Gas Law of the Kurdistan Region - Iraq No. (22) of 2007, Article 24 (2). Available at < [http://mnr~krpor/images/pdfs/Kurdistan Oil and Gas Law English 2007.vdf](http://mnr~krpor/images/pdfs/Kurdistan%20Oil%20and%20Gas%20Law%20English%202007.vdf).

- Pedro. van Meurs, Comparative analysis of the fiscal terms of Iraqi minister of oil and Kurdistan region model contracts. London, 2008.

- Pongsiri, Nutavoot, Partnerships in oil and gas production-sharing contracts, Emerald Group Publishing Limited, International Journal of Public Sector Management, Volume 17, Number 5, 2004.

- production sharing agreement, Between Nigerian National Petroleum Corporation, Shell Nigeria Ultra Deep Limited, 2003.

- production sharing agreement, is made and entered into on this 23rd day of July 2014 by and Between the

School) Institute Français du Pétrole Publication, Editions TECHNIP, Paris, 2004

-Johnston, Daniel, International Petroleum Fiscal Systems and Production Sharing Contract, PennWell Publishing Company, 1994.

-James Crawford, Bishop and Reisman, Foreign Investment Dispute, Cases, Materials and commentary, London: Kluwer Law, 2005.

- King and Spalding LLP, Upstream Government Petroleum Contracts, Handbook on Legal and Commercial Issues and Related Terms, Louisiana, King and Spalding LLP, 2005.

- Kurdistan Regional Government, Model production sharing agreement, 2007.

- L A Yacoub, 'Reconstructing the Governance of Iraqi Oil (2003-2013): Distribution of Oil Revenues Among Kurdistan and Iraq's Provinces' PhD Thesis (The University of Sheffield, 2015).

- Lingard, Nicholas, Philip Morgan Apostolova, Kate and Tan, Jeremy, Cost recovery in production sharing contracts: a comparative review of Southeast Asian jurisdictions, 2020.

- Libya, Model Exploration and production sharing agreement, 2006.

- Machmud Tengku Nathan, The Indonesian Production Sharing Contract: An Investor's Perspective,

- Shirvan Ibrahim Agha, Srwsht, Critical Legal Analysis of Production Sharing Agreements with Local Authorities of Iraq: A Question of Constitutionality, Master's Thesis, Near East University Graduate School of Social Science International Law Program, 2018.
- Sharif, Sabah Karim, Production sharing contracts of oil and gas in Kurdistan region of Iraq, Kuala Lumpur: Ahmad Ibrahim Kulliyah of Laws, International Islamic University Malaysia, 2014.
- Shukri Ramadhan, Nihad, Natural Resources in Iraq Legal Analysis of Iraqi Oil Contracts, Near East University Institute of Graduate Studies International Law Program, Master s Thesis, 2021.
- Salih, Rdhwan Shareef, Yamulki, Akram, Petroleum Exploration and Production Contracts as Regulatory Tools: The Kurdistan Region Production Sharing Contracts, 101 J.L. POL'y & Globalization 165, 2020. Taverne Bernard, Production Sharing Agreements in Principle and in Practice, in Martyn R. David (ed.), Upstream Oil and Gas Agreements: With Precedents, Sweet & Maxwell, 1996.
- William Sir John & Patrick J. Fitzgerald, Salmond on Jurisprudence, 12th ed., Sweet and Maxwell, 1966.
- Democratic Republic of Sao Tome and Principe Represented by the Agencia Nacional DO Petroleo De Sao Tome E Principe and Erhc Energy EEZ, LDA.
- R S Salih, 'Legal Protection for International Contractual Investors Against Political Risk in the Iraqi Kurdistan Oil and Gas Industry' Master Thesis (University of Wolver Hampton, 2013).
- R Mills, A Rocky Road: Kurdish Oil & Independence, Paper Number: IE1190218 (Iraqi Energy Institute, Baghdad 2018).
- Saber, Dr. Karwan Dhahir, A Comparative Analysis of Cost Recovery and Taxation of Production Sharing Contracts in the Kurdistan Region with Nigeria and Azerbaijan, Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI) Volume 12, Issue 8, July 2021.
- Sutra Disemadi, Hari, Utilizing Production Sharing Contracts (PSC s) as a Means for the Protection of Indonesia's Natural Resources, entera Hukum, Volume 6 Issue 3 (2019).
- Saidu, Sani, A Comparative Analysis of Production Sharing Contracts of Selected Developing Countries: Nigeria, Indonesia, Malaysia and Equatorial Guinea, Journal of Finance and Accounting, 2014.
- SR J Zedalis, The Legal Dimensions of Oil and Gas in Iraq: Current Reality and future Prospects (Cambridge University Press, New York 2009).